

LEKSINIŲ ATITIKMENŲ PASIRINKIMAS OSKARO MILAŠIAUS EILĖRAŠČIO „TALITA CUMI“ VERTIMUOSE

Liucija Čerņiuviene

Vilniaus universiteto

Vertimo studijų katedros lektorė

Vienas iš svarbiausių Oskaro Milašiaus kūrybos bruožų yra meilės tematika: meilės, kuri gali būti suvokiama kaip vyro meilė moteriai ir kuri Milašiaus kūryboje dažnai pasireiškia kaip nuolatinės vienintelės tikros meilės paieškos, ir meilė, kuri neapsiriboja žmogumi, o yra visa apimanti, krikščioniškoji meilė, gal kiek aiškiau išreikšta vėlesniuose poeto kūrinuose. Meilės tematika dažnai analizuojama poeto kūrybos tyrėjų. Tai ir literatūriniai, ir poetiniai, ir filosofiniai tyrimai: koks moters vaidmuo ir koks jos įvaizdis Milašiaus poezijoje, kas tos karalienė Karomama, Eleonora, Salomėja, neįvardyta moteris („<...> moterie, kadais stovėjus ant kalvos“ eilėraštyje „Nemiga“¹). Filosofas Andrius Konickis kalba apie Milašiaus meilės paiešką, moters vaidmenį ir jos įvaizdį poeto kūryboje, kartu poeto meilę aukštesnei nei žmogaus galiai. Poetas Armand'as Godoy meilę Milašiaus kūryboje apibūdina kaip visa apimančią meilę: „Meilė dominuoja visuose Milašiaus kūrinuose. Tačiau ši meilė niekada, net pradžioje, neapsiriboja žmogumi. Ji kyla gamtos, Kosmoso, Dievo

link.“² Tą patį tvirtina ir literatūros kritikas Jonas Grinius: „Kai poetas perkainoja pasaulėžiūros vertybes, vietoj proto ir eksperimento – senosios jam mėgintos įkvėpti pasaulėžiūros ramsčių – jis pasirenka savo svarbiausiu vadovu lig ekstazės siekiantį jausmą – plačiausiai suprantamą meilę; tai artima jo įgimties palinkimams ir palanku jam, kaip poetui.“³ Pasak Konickio, poetas eilėms medžiagos semiasi iš savo gyvenimo, jo kūryba beveik neatsiejama nuo jo biografijos. Jis mato meilės idealus, „kuriais negalima, nedera tiesiogiai naudotis, ir jo romantinis *Ego* nutolina juos: čia į nepasiekiamybę nykstančią ateitį, čia į negrįžtamai prarastą praeitį“⁴. Konickis taip pat teigia, kad Milašius didelę reikšmę skiria moterų vardams, kurie turi savą semantiką jo kūrybos kontekste⁵.

Straipsnio analizei pasirinktame Milašiaus eilėraštyje „Talita Cumi“ susipi-

² Armand Godoy, *Milosz. Le Poète de l'Amour*, Paris : André Silvaire, 1960, 25.

³ Jonas Grinius, *O. V. Milašius poetas*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1930, 179.

⁴ Andrius Konickis, *...vienintelėj iš begalybės vietų nuskirtoj*, Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 1996, 61.

⁵ *Ten pat*, 61–62.

¹ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996 (vert. V. Šiugzdinis).

na dvi meilės apraiškos: meilė moteriai ir meilė visa kam. *Talita kum* – aramėjų, Jėzaus gimtosios kalbos, žodžiai, užrašyti Evangelijoje pagal Morkų: „Jis pamėmė mergaitę už rankos ir sako: „Talita kum“; išvertus reiškia: „Mergaite, sakau tau, kelkis!“⁶. Milašiaus rinktinėje *Poezija* tekstologės Donatos Linčiuvienės pateiktuose paaiškinimuose teigiama, jog „mergaitė, kuriai skirtas šis eilėraštis, buvo tolima H. Heine’s giminaitė, su kuria O. Milašius draugavo, kurios paveikslas, pasak paties poeto, jį „sekioja dieną naktį jau ilgus ketverius metus“. Su šia Minčių Dama poetas išsiskyrė 1913 m. Miunchene. Jos paveikslas atsispindi „Vežėčiose“, „Lemuelio išpažintyje“ ir kituose eilėraščiuose⁷. Godoy, teigęs, kad meilės tematika vyrauja visuose poeto kūrinuose ir poetas nepapsiriboja meile žmogiškajai būtybei, o ieško meilės gamtai, kosmosui, Dievui⁸, rašo, jog eilėraštyje „Talita Cumi“ išreikštas aukščiausias gailestingosios Milašiaus meilės jo „broliams priešams“ laipsnis, įkūnytas trapioje mergaitėje: „Retai, labai retai, gailestis, tikroji meilės šerdis, išreiškiamas taip centruotai, taip patetiškai. [Eilėraštyje] virpa šios „baisios, nepasotinamos meilės“, graužusios Milašiaus sielą, keliamas nerimas.“⁹ Pasak prancūzų literatūrologo Yves-Alaino Favre’o, šiame Milašiaus eilėraštyje susipina poeto baimė vieną gražią dieną pamatyti, kaip gležna mylima mergaitė virsta senute

(jis negali pakęsti minties apie jos vienišą ir liūdną ateitį), jo jaučiamas sunkiai išreiškiamas nebuvimo (*absence*) skausmas ir nakties nešamas blogis. Poetas *kenčia, visa žinantis ir nebylus, kartu su pamatų akmenimis šešėlių pelėsiuos*¹⁰ (kursyvas straipsnio autorės). Kita vertus, kaip teigia Konickis, kam tokia sudėtinga kalba rašyti apie žemiškus dalykus. Filosofas šiame eilėraštyje įžvelgia dar kitokį kontekstą: kadangi poetas, kaip Jėzus, prikelia mergaitę ir paruošia ją naujam gyvenimui, galiausiai gal ir Lietuvai čia atitenka tam tikras vaidmuo?¹¹

Meilė, kančia matyti pasenusią mylimąją, nerimas, skausmas – viskas viename eilėraštyje. „*Aš pažįstu tave jau dešimt metų, lemties vaike*. Taip kreipiasi O. Milašius eilėraščio „Talita Cumi“ pradžioje – kaip ir Jėzus – į jauną moterį, ketindamas – kaip ir Jėzus – pranešti jai kažką labai svarbaus“, – rašo Konickis¹². Šis eilėraštis – to kažko ypatingai svarbaus sakymas mylimam žmogui – sukurtas iš tiesų sudėtinga poetine kalba. Tai filosofinis Milašiaus kūrinys, ir, kaip buvo minėta, jį galima interpretuoti įvairiai. Ar visą, ar ir tam tikras jo dalis. Štai, kad ir kūrinio pabaigoje „kenčiantis mummyse *Jis*, kurio vardas *Le Séparé-de-Lui-même* (Atskirtasis nuo savęs *Paties*)“¹³: Linčiuvienė teigia, kad *Atskirtasis nuo savęs Paties* yra atsiskyrimas nuo savo esmės, savojo Aš¹³. O pasak Favre’o, poetas šiuo vardu vadina

⁶ Mk 5, 41.

⁷ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 231.

⁸ Armand Godoy, *Milosz. Le Poète de l'Amour*, Paris: André Silvaire, 1960, 48.

⁹ *Ten pat*, 132.

¹⁰ Yves-Alain Favre, „Sentiment de l'exil et nostalgie du sacré dans la poésie de Milosz“, *Milosz. Racines et exil*, Paris: André Silvaire, 1990, 25.

¹¹ Andrius Konickis, *...vienintelėj iš begalybės vietų nuskirtoj*, Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 1996, 45–46.

¹² *Ten pat*, 45.

¹³ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 231.

Dievą, kuris kenčia jame: „Ir jis žino, kad tai Dievas kenčia jame: Dievas, kurį jis vadina „Atskirtasis nuo savęs Paties“, nes Dievas nesitenkina vien savo buvimu <...>. Krikščioniškasis Dievo suvokimas atmeta bet kokią dieviškojo narcisizmo idėją: Dievas pasiekiamas meile; ir meilės dėka jis pažįsta žmogiškąją tremtį <...> Tokiu būdu pačioje sielos gilumoje Milašius suvokia slaptą absoliuto egzistavimą.“¹⁴

Eilėraštyje „Talita Cumi“ poetas kreiptasi į merginą, kurią švelniai vadina vaiku (*enfant* prancūzų kalboje gali būti ir vyriškos, ir moteriškos giminės daiktavardis), kalba jai apie tai, kad pažįsta ją jau dešimt metų šioje tyloje skriejančio Kosmoso žemėje, kad myli ją, bet netrukus turės iškeliauti, matyt, amžinybėn, ir negali susitaisyti su įsivaizduojamu jos, virtusios senučiuke, atvaizdu, tad prisako jai dirbti, nes ji pasmerkta gyventi ilgai, ir vis kartoja, kaip negali net pagalvoti apie tą jos – susenusios – vaizdą. Erdvėje pakibusi žemė, nebylus Kosmoso skriejimas, gyvenimo rūke žybsinčios tikrovės, kurias atveria saulės raktas, nes saulė viską nušviečia, degantis daiktas vasaros upėje naktį – ir visuomet prabudus mergaitės atvaizdas, mergaitės, dėl kurios nerimauja poetas, nes jai gresia žiema, sunki gyvenimo našta, o ją mylinčiojo nebebus, nes jis pateks į vieną iš dviejų Karalijų. Eilėraštinis – šauksmas, vabzdžio riksmas po širdies pelenais. Nyki gyvenimo naktis ir jos pabaigoje – vaikystės aušrų daina, tarsi keršto daina, kai dar nebuvo galvota apie naktį, siaubą, baimę.

¹⁴ Yves-Alain Favre, „Sentiment de l'exil et nostalgie du sacré dans la poésie de Milosz“, *Milosz. Racines et exil*, Paris : André Silvalre, 1990, 26.

Ir viskas persmelkta meile – nes lyrinis subjektas nenori iškeliauti su atvaizdu mažos mergaitės, virtusios senele. Meilė ir atjauta, kuri neišnyks ir jam mirus, persismelks į jo kaulus. Vargano merginos vaizdo ateityje, vienatvėje, lyrinis subjektas pakelti negali. Po pelenais klykia jo širdis.

Straipsnio autorės tikslas – išanalizuoti keturis turimus eilėraščių vertimus į lietuvių kalbą. Žinoma, filosofinį-poetinį kūrinį kiekvienas kūrybos tyrėjas ir kiekvienas skaitytojas gali interpretuoti įvairiai, tačiau vertėjo užduotis turėtų būti stengtis, kad originalo ir vertimo tyrėjui ir skaitytojui atsivertų tos pačios ar bent jau pernelyg nenutolusios savo semantika interpretacijos galimybės ir perspektyvos. Šis Milašiaus eilėraštinis nėra sukurtas naudojant tam tikrą eilėdaros sistemą, fonetinėje kūrinio sandaroje neslypi ypatingų prasmės klodų, ir poezijos vertėjui užduotis iš dalies palengvinama. Bus pamėginta atsakyti į klausimą, ar vientisas poetinis tekstas prancūzų kalba perteikiamas tos pačios semantikos vientisu poetiniu tekstu lietuvių kalba.

Šį eilėraštinį į lietuvių kalbą vertė Marmertas Indriliūnas, Valdas Petrauskas, Vaclovas Šiugždinis ir Antanas Vaičiulaitis. Taupumo sumetimais analizuojant eilėraščių vertimai bus numeruojami: Indriliūno vertimas – vertimas Nr.1, Petrausko – vertimas Nr. 2, Šiugždinio – vertimas Nr. 3 ir Vaičiulaičio – vertimas Nr. 4.

Eilėraštinio pradžioje poetas teigia, kad jam prabudus prieš akis iškyla merginos vaizdas, o baigiantis nakčiai, jo galva aiški ir šviesi: *dans la lucidité de mes réveils du déclin de la nuit*. Štai kokius variantus siūlo vertėjai (1 lentelė):

1 lentelė

Originalas	Vertimas Nr. 1	Vertimas Nr. 2	Vertimas Nr. 3	Vertimas Nr. 4
<...> <i>et c'est ta pauvre image qui toujours m'apparaît la première Dans la lucidité de mes réveils du déclin de la nuit</i> <...> ¹⁵	<...> ir tavo vaizdas vargas man visados pirmiausia kyla prieš akis, Manųjų pabudimų skaidrioje šviesoje <...> ¹⁶	<...> nelaimingas tavo paveikslas visada man rodosi pirmiausia, Blaivia galva pabundant į nakties pabaigą <...> ¹⁷	<...> ir tavo liūdnas atvaizdas iškyla prieš mane pirmiausia Ryškiojoj mano prabudimų šviesoje, kada naktis jau baigias <...> ¹⁸	<...> visados pirmiausia man pasirodo tavo vaizdas, Kai besibaigiant nakčiai aiškiaregis aš budžiu <...> ¹⁹

Vientisai ir poetiškai skamba pirmo ir trečio vertimų tekstai. Antrame vertime labai tiksliai perteikta *lucidité de mes réveils* mintis: „blaivia galva pabundant“, nes originale juntama lyrinio subjekto proto šviesumas, nors jis tik ką pabudęs – prieš akis iškyla mergaitės vaizdas, ir jis mąsto tik apie tai, kas nutiks, – jai ir jam. Tačiau „nelaimingas tavo paveikslas“ kiek griau-na poetinę kūrinio atmosferą. Nors pirmas ir trečias vertimai šiek tiek nutolsta nuo originalo teksto prasmės: „manųjų pabu-dimų skaidrioje šviesoje“, „ryškiojoj mano prabudimų šviesoje“ (prancūzų kalbos žo-dis *lucidité* reiškia proto aiškumą, aštrumą, šviesumą, išvalgumą²⁰), nes skaidri ar ryški prabudimų šviesa gali būti interpretuo-jama ne tik kaip šviesi ar aiški galva pra-budus, o, tarkime, kaip ryški rytmečio ar dienos šviesa, tačiau kilmininkas „manųjų prabudimų“ ir „mano prabudimų“ priarti-

na šviesą prie sąmoningos lyrinio subjekto būsenos. Ketvirtas vertimas lyg ir nutolsta nuo originalo prasmės: „kai besibaigiant nakčiai aiškiaregis aš budžiu.“ Apie aiškiaregystę (ateities numatymą) originale nėra akivaizdžiai užsimenama, tad galima teigti, jog tokiu būdu vertėjas suteikia ver-timui papildomos informacijos ir išplečia šios teksto vietos prasmės ribas, suteik-damas galimybę platesnėms lietuviško teksto interpretacijoms. Lyrinis subjektas apie ateitį vėliau kalbės. Tad ar tokį vertė-jo sprendimą galima pavadinti motyvuotu, tegul sprendžia skaitytojas.

Stebėdamas sieloje Kosmoso skrieji-mą lyrinis subjektas pajunta, kaip visata grimzta į jį, jo rankose yra saulės raktas, ir tas raktas atveria Realybes, nušvitusias gyvenimo rūke: *ouvre les Réels miroitant d'un brouillard de vie*. Vertimų variantai pateikiami 2 lentelėje.

Pirmame vertime raktas „atveria Rea-lybes, ištryškusias iš būties rūkų“, antrajame – „atveria spinduliuojančią gyvenimo ūkanų Tikrovę“, ketvirtajame – „atrakinėja iš šio gyvenimo rūkų žioruojančias Tikro-ves“. Pirmame vertime pavartotas veiks-mažodis *ištrykšti* suteikia poetiniam įvaiz-džiui papildomos informacijos, nes tai yra aktyvus veiksmas, išsiveržimas (veiksma-

¹⁵ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Editions André Silvaire, 1960, 136.

¹⁶ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 194.

¹⁷ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 341.

¹⁸ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 198.

¹⁹ *Ten pat*, 196.

²⁰ Le Petit Robert, Paris: Dictionnaires Le Robert, 1993.

2 lentelė

Originalas	Vertimas Nr. 1	Vertimas Nr. 2	Vertimas Nr. 3	Vertimas Nr. 4
<...> <i>ouvre les Réels miroitant d'un brouillard de vie <...></i> ²¹	<...> atveria Realybes, ištryškusias iš būties rūkų <...> ²²	<...> atveria spinduliuojančią gyvenimo ūkanų Tikrovę <...> ²³	<...> atveriantis man visas Realybes, nušvitusias gyvenimo rūke <...> ²⁴	<...> atrakinėja Iš šio gyvenimo rūkų žioruojančias Tikroves <...> ²⁵

žodis *miroiter* reiškia *spindėti, žibėti*). Tada kyla ir klausimas: kam atverti, jeigu tos Realybės (Tikrovės) pačios ištrykšta? Ketvirtame vertime pasirinktas veiksmažodžio *žioruoti* dalyvis *žioruojančias* perteikia spindėjimo reikšmę, kaip ir dalyvinės antro (*spinduliuojanti*) ir trečio (*nušvitusios*) vertimų konstrukcijos. Vis dėlto lyriniam subjektui atsiveria ne viena realybė, tad gal vertėjams derėtų laikytis skaičiaus kategorijos, nes jei antrame vertime atsiveria tik viena Tikrovė,

vėlgi interpretuoti galima visiškai skirtingai, nei tada, jei kalbėtume apie „Realybes, nušvitusias gyvenimo ūke“ (trečias vertimas).

Toliau lyrinis subjektas kalba apie tai, kad šioje jau tikrai egzistuojančioje šalyje (*dans ce pays vrai*), kurioj jis turi daug nuostabių tarnų (*maint serviteur éblouissant*), jam tereikia ištarti žodį ir jam pasirodytų kiti pavidalai, ne tik merginos – akmenėlio, pakelto atsiminimui, – *caillou ramassé ici pour le souvenir*.

3 lentelė

Originalas	Vertimas Nr. 1	Vertimas Nr. 2	Vertimas Nr. 3	Vertimas Nr. 4
<...> <i>Et certes, un seul mot, et, dans ce pays vrai où j'ai maint serviteur éblouissant M'apparaîtraient des formes tout autres que la tienne, caillou ramassé ici pour le souvenir.</i> <...> ²⁶	<...> Tikrai, jei aš ištarčiau žodį, šioje šalyj, kur aš turiu tiek daug apgaulingų tarnų, Man pasirodytų kiti pavidalai negu tavasis, iškelta atminimui uola; <...> ²⁷	<...> Ir iš tiesų šiame tikrame krašte, kur turiu nemaža nuostabių tarnų, Man pasirodytų visiškai kitokie pavidalai negu tavasis, akmenėli, šičia pakeltas atminimui. <...> ²⁸	<...> Ir iš tiesų tereikia vieno žodžio tam, kad realiam pasaulyje, kuriam turiu nuostabų nebe vieną ištikimą draugą, Tuoj apsireikštų man kitokios formos negu tavo, akmenėli, šioje vietoje pakeltas atminimui. <...> ²⁹	<...> Ir iš tiesų, pakaktų vieno mano žodžio, kad anoj tikros būties šaly, kur daugelį turiu žvalių tarnų, Išvysčiau visiškai kitus pavidalus nei tu, Atsiminimams čia nuo vieškeliu pakeltas akmenėli! <...> ³⁰

²¹ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Editions André Silvaire, 1960, 136.

²² Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 194.

²³ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 341.

²⁴ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 198.

²⁵ *Ten pat*, 196.

²⁶ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Editions André Silvaire, 1960, 136–137.

²⁷ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 194.

²⁸ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 341.

²⁹ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 198.

³⁰ *Ten pat*, 196.

Pirmame, antrame ir trečiame vertimuose informacija apie tikrai egzistuojančią šalį atkuriama: *šioje šalyj* (pirmas vertimas, nors informacijos dalis apie tai, kad šalis tikrai egzistuoja, ir dingsta), *šiam tikrame krašte* (antras vertimas), *realiam pasaulyje* (trečias vertimas). Trečiame vertime pasakymas „realiam pasaulyje“ yra aiškiausia nuoroda, kad sugrįžtama į tikrai egzistuojančią šalį, tolstama nuo saulės raktų atveriamų žėruojančių realybių. O ketvirtame vertime atsiranda *ana tikros būties šalis*, ir kadangi parodomasis įvardis *anas* yra priešprieša *šitam* (*anas* – kitas, ne *šitas*, ir žymi erdvės bei laiko atžvilgiu nutolusį daiktą (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas³¹), tad ir prasmė iškraipoma. Nuostabūs tarnai visuose keturiuose vertimuose skiriasi: *apgaulingi* (pirmas vertimas), *nuostabūs* (antras vertimas), *ištikimi* (trečias vertimas), *žvalūs* (ketvirtas vertimas). Šiuo atveju vertėjo pasirinkimas priklauso nuo to, kaip jis interpretuoja tekstą. Manytina, kad šiame eilėraštyje draugas gali atstoti tarną, tarnas gali būti ir nuostabus. Tačiau apie žvalius ir apgaulingus tarnus informacijos originale nėra. Kadangi būdvardis *éblouissant* reiškia akinantį (labai gražų), nuostabų³², ir galima įžvelgti tam tikrą priešpriešą su lyrinio subjekto nenorimu matyti moters, virtusios sene, vaizdu, būtų galima teigti, jog antrame vertime pasirinktas labiausiai motyvuotas epitetas nuostabūs. Pakeltas atminimui akmenėlis pirmame vertime virsta iškelta atminimui uola. Be jokios

³¹ <http://dz.lki.lt>

³² Le Petit Robert, Paris: Dictionnaires Le Robert, 1993.

abejonės, originalo teksto prasmė šioje vietoje yra iš tiesų išplečiama. Ketvirtame vertime matyti tam tikra pridėjimo strategija: *nuo vieškelio pakeltas akmenėli*. Sunku pasakyti, apie kokias realybes ir kokią realybę kalba poetas, tad gal nederėtų pridėjimais konkretinti teksto ir pridėti *vieškelio*. Akmenėlį atsiminimui galima pakelti ne tik nuo vieškelio.

Lyrinis subjektas kreipiasi į merginą, teigdamas, kad jai gresia žiema ir ji turi atverti savyje tą kažką, ko pati nepažįsta, ir dirbti, dirbti, nes ji pasmerкта gyventi ilgai, ir poetas nenorėtų palikti šio gyvenimo su mažos mergaitės, virtusios senukte, atvaizdu. Štai kokie yra vertimai (žr. 4 lentelę).

Kaip matyti iš 4 lentelės, vertėjai skirtingai kuria sakinius, vartoja skirtingą leksiką, tačiau iš esmės visi vertimai perteikia originalo teksto liūdesį, lyrinio subjekto pastangas įteigti mergaitei, ką jai reikia daryti: ar *širdies dalis*, ar *perplėšta širdis* (gal tik *pusė širdies* skamba ne itin poetiškai), ar ji numesta į naktį, lietu, ar į lietu ir naktis, ar mergina yra *prijaukintoji*, ar *prisijaukintoji*, ar *jaukintinis*, ar buvo *prijunkus*, ar ji turi *atverti*, ar *atskleisti* tai, ko pati savyje nepažįsta, ar jai pataria *žmogus*, *subrendęs su dilgėle ilgoj kartybių vasaros kaitroj*, *sausros nuniokiotoj kartybių vasaros kaitroj*, *sielvarto ilgojoj vasaros kaitroj*, *ilgą ir alsią kartėlio vasarą*, – visa tai yra vertėjo pasirinkimas, neiškreipiantis originalo prasmės. Galbūt tik ketvirtame ir pirmame vertimuose tekstas kiek nepoetiškas ar kiek nutolstama nuo originalo: ką reiškia *smulkučiukė atmintis* (ketvirtas vertimas) ir ar iš tiesų lyrinis subjektas *kaip dilgėlė subrendo* (pirmas vertimas).

4 lentelė

Originalas	Vertimas Nr. 1	Vertimas Nr. 2	Vertimas Nr. 3	Vertimas Nr. 4
<p><...> <i>O moitié de cœur, moitié de cœur jetée</i> <i>Dans la boue et le froid et la pluie et la nuit de la ville!</i> <i>O mon apprivoisé menacé par l'hiver!</i> <i>Ecoute-moi.</i> <i>Ouvre tout grand ce quelque chose en toi que tu ne connais pas,</i> <i>Et tâche, quoi qu'il advienne, tâche de retenir en ta minuscule mémoire</i> <i>Ce conseil</i> <i>d'un qui a mûri avec l'ortie dans le long et torride été de l'amertume :</i> <i>Travaille! <...>³³</i></p>	<p><...> O, mano širdies dalie, dalie širdies, mestos Į purvą ir į šaltį, ir į lietu, ir į naktį nešvariam mieste, O, mano prijaukintoji, grasoma žiemos! Klausyk manęs. Atverk plačiai tą kažką savyje, ko tu nežinai, Ir stenkis, kas bebūtų, tu pasistenk išsaugoti savo mažytį atminty, Ką pataria tau tas, kuris kaip dilgėlė subrendo ilgoj kartybių vasaros kaitroj. Dirbk! <...>³⁴</p>	<p><...> O puse širdies, puse širdies, išmesta Į purvą ir šaltį, ir lietu, ir miesto naktį! O mano jaukintini, žiemos gąsdinamas! Klausykis. Plačiai atverk savyje tai, ko nepažįsti, Ir stenkis, žūt būt stenkis išsaugoti savo menkutėje atmintyje Šį patarimą, kurį tau duoda žmogus, subrendęs drauge su dilgė ilgą ir alsią kartėlio vasarą: Dirbki! <...>³⁵</p>	<p><...> O tu, širdies dalie, širdies dalie, Į miesto naktį, purvą, šaltį, lietu numesta! O mano prisijaukintoji, kuriai gresia artima žiema! Tu paklausyk manęs. Savy atskleisk, ko nežinai pati, Ir pabandyk, kas beįvyktų, atminty trumpoj išsaugot patarimą Žmogaus, kuris drauge su dilgėle subrendo sielvarto ilgojoj vasaros kaitroj: Dirbk! <...>³⁶</p>	<p><...> O perplėsta širdie, Į miesto purvą numesta, į žvarblą, lietu ir naktis! Buvai prijunkus prie manęs – ir vėl žiema tau gresia! Klausykis mano žodžių tau. Plačiai atverki tą kažkokį ženklą tavyje, kurio net tujen nepažįsti, Ir norint kažin kas išstiktų, stenkis savo smulkučiukej atminty išsaugoti, Ką tau byloja tas, kuris ilgoj, sausros nuniokiojoj kartybių vasaros kaitroj subrendo su dilgė: Plušek! <...>³⁷</p>

Milašiaus poezijoje dilgėlė dažnai aptinkama, ir, nors dilgėlė yra piktžolė, Milašiaus lyrikoje ji „poetą pasitinka kaip seniai laukta, <...> labai artimą žmogų, kaip brolių <...>“. Visų niekinama dilgėlė pavirsta tyrai ir ištikimai mylinčia seserimi. <...> Milašius, su meile žvelgdamas į kukliausius Dievo tvarinius, mokosi krikščioniško

nusižeminimo.³⁸ Todėl dilgėlė poetui gali būti sesuo, bet jis pats su ja nesitapatina, tad subręsti drauge su ja jis gali, tačiau ką reikštų subręsti *kaip* dilgėlė, iš tiesų lieka neaišku.

Gražiai lietuvių kalba atskleistas ir mažos mergaitės, virtusios senute, paveikslas (5 lentelė).

Skirtingomis, tačiau ir panašiomis priemonėmis vertėjai perteikia liūdną se-

³³ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Editions André Silvaire, 1960, 137.

³⁴ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 194.

³⁵ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 341.

³⁶ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 198.

³⁷ *Ten pat*, 196.

³⁸ Genovaitė Dručkutė, *Oskaras Milašius ir Lietuva*, disertacija daktaro laipsniui įgyti humanitarinių mokslų srityje, Vilnius: Vilniaus universiteto Visuotinės literatūros katedra, 1993, 72–73.

5 lentelė

Originalas	Vertimas Nr. 1	Vertimas Nr. 2	Vertimas Nr. 3	Vertimas Nr. 4
<...> <i>Une petite enfant tout à coup devenue petite vieille, Avec d'amers cheveux blancs sous le châle, je ne sais dans quel aigre et noir faubourg Et seule sur la berge avec le fleuve, un ballot de terreur Sur le dos, sœur des humides pierres et des grands, grands arbres nus.</i> <...> ³⁹	<...> Mažytis kūdikis, staiga pavirtęs maža senuke, Apkartusiais plaukais po skarele, kur nors juodam įrūgusiam priemiesty, Ir vieniša upės pakrantėj, su išgąščio našta Ant nugaros, sesuo drėgnųjų akmenų ir didelių nuogų medžių. <...> ⁴⁰	<...> Mergaitė, staiga pavirtusi maža senute, Su gailiais žilais plaukais po skepeta, nežinia kokiame niauriame ir tamsiame priemiestyje, Vienui viena ant upės kranto, su siaubo ryšeliu Ant pečių, drėgnų akmenų ir didelių, didelių nuogų medžių sesuo. <...> ⁴¹	<...> Maža mergaitė, virtusi staiga mažąja senele Šiurkščiais žilais plaukais po skarele, net nežinau, kuriam iš priemiesčių tamsių Vienų viena ant upės kranto ir su siaubo ryšuliu Ant nugaros, o tu, drėgnųjų akmenų, aukštų belapių medžių sese. <...> ⁴²	<...> Maža mergytė, taip staiga pavirtus maža sene, Žilais, nušiusiais plaukais, su skarele, kažkur tamsiam apgaižusiam priemiesty, Ar vieniša pakriaušėje prie upės, su šiurpia našta ant strėnų, Sesuo drėgnųjų akmenų ir didelių, belapių medžių! <...> ⁴³

nos moters paveikslą. Plaukams, priemiesčiui, aplinkai apskritai pasirenkami ir tokie patys, ir skirtingi epitetai (*žili, nušiuurę, šiurkštūs* plaukai; *juodas, tamsus, niaurus, apgaižęs* priemiestis), medžiai yra *dideli* ir *aukšti, nuogi* ir *belapiai*, tačiau visa tai kuria panašų vaizdą. *Faubourg aigre*, dažnas O. Milašiaus poezijos motyvas, asocijuojasi su gaižiais, rūgštokais skurdaus priemiesčio kvapais. Pirmame ir ketvirtame vertimuose taip ir išversta – *įrūgusiame priemiesty, apgaižusiam priemiesty*, tačiau nors antrame ir trečiame tekstuose kvapo motyvo nelieka, straipsnio autorės nuomone, tai negriauna semantinės teksto sandaros – priemiestis niaurus ir juodas,

tačiau vienas praleistas faktas eilėraščio prasmei iš esmės nepakenkia. Tačiau pirmame ir antrame vertimuose moters plaukai yra *apkartę* ir *gailūs* – originale jie *amers*, o tai gali reikšti *kartūs* (skonis), aitrūs, tačiau šis žodis turi ir dar vieną reikšmę – liūdnas, keliantis skausmą (*blessant*⁴⁴), tad galimos dvi interpretacijos: jeigu senutės plaukai purvini, neplaunami, jie gali turėti aitrų kvapą, tačiau lygiai taip pat poetui gali kelti liūdesį žili, nebe jaunatviški mylėtos moters plaukai. Tai atsispindi trečiame vertime. Trečiame ir ketvirtame vertimuose yra lytėjimo pojūtis – plaukai *nušiuurę, šiurkštūs*. Adekvatus originalui (liūdnas ir graudus) senutės vaizdas išlai-

³⁹ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Editions André Silvaire, 1960, 137–138.

⁴⁰ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 194.

⁴¹ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 343.

⁴² Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 198.

⁴³ *Ten pat*, 196.

⁴⁴ Le Petit Robert, Paris: Dictionnaires Le Robert, 1993.

komas trijuose vertimuose, išskyrus pirmą, nes kas yra *apkartę* plaukai, neaišku. Galima *apkartinti gyvenimą*, t. y. kažkokį laiko tarpą, *apkartęs* gali būti *pienas*, bet tada turime skonio motyvą, kurio su plaukais derinti negalima.

Gal kiek trikdytų *châle* vertimas *skarele* ar *skepteta*. Prancūziškasis *châle* yra didelis audeklo „gabalas“, kurį paprastai moteris užsimeta ant pečių⁴⁵. Šnekamojoje kalboje ir lietuviškai vartojamas skolinys *šalis*. *Skepteta* ar *skarelė* veikiau asocijuojasi su lietuviškomis realijomis, o jei norėtume perteikti prancūziškas, gal būtų tikslingiau pasirinkti žodį *skraistė* (didelė apsi-

siaučiamą skara: *Apsigaubti, apsisiausti* ~ė (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas)⁴⁶?

Eilėraščio pabaigoje lyrinis subjektas konstatuoja, kad, prabėgus liūdnei šio gyvenimo nakčiai, pasigirs kerštinga visų vaikystės aušrų daina, ir suduš kaip rytmečio krištolas klykiant paukščiams. Be nedidelių nesklaidumų, visuose vertimuose ši kūrinio vieta perteikta adekvačiai. Vertimų variantai (6 lentelė).

Visuose vertimuose išreikštas noras, kad ta gyvenimo naktis pasibaigtų: kai sakoma pagaliau, sakoma kažką jau atlikus, tarsi su palengvėjimu. Visi vertėjai tą išreiškia skirtingai, bet adekvačiai: *ga-*

6 lentelė

Originalas	Vertimas Nr. 1	Vertimas Nr. 2	Vertimas Nr. 3	Vertimas Nr. 4
<...> <i>et que lorsque sera enfin passée La nuit sans fleurs et sans miroirs et sans harpes de cette vie, un chant Vengeur, un chant de toutes les aurores de l'enfance Se brisera en nous ainsi que le cristal immense du matin Au cri des aïlės, dans la vallée de rosée.</i> <...> ⁴⁷	<...> ir tuomet, kai bus galop praėjusi, Be veidrodžių, gėlių, be arfų skambesio gyvenimo naktis, Kerštinga daina, visų vaikystės dienų daina, Suduš mumyse kaip didžiulis ryto kristalas, Sparnuočiams klykiant, rasos slėnyje. <...> ⁴⁸	<...> ir kai pagaliau praslinks Šio gyvenimo naktis be gėlių ir be veidrodžių, ir be arfų, Keršto giesmė, visų vaikystės aušrų giesmė Suduš mumyse kaip neapžvelgiamas rytmečio krištolas Rasos slėnyje, krykščiant sparnuočiams. <...> ⁴⁹	<...> Tada daina Kerštingoji, daina visų aušrų vaikystės, mumyse suduš, Kaip dūžta milžiniškas rytmečio kristalas, Sparnuočių klyksmo palydėtas, rasoj paskendusiam slėny. <...> ⁵⁰	<...> Ir kai galop jau bus pranykus šio gyvenimo naktis be žiedo, veidrodžio ir kanklių, Giesmė kerštūnė, visų vaikystės lūkesčių giesmė suduš mumyse, Kaip suklegėjus paukščiams skilsta begalinis rytmečio krištolas Rasotam klony. <...> ⁵¹

⁴⁵ *Ten pat.*

⁴⁶ <http://dz.lki.lt/get/50851/>

⁴⁷ O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Editions André Silvaire, 1960, 138–139.

⁴⁸ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 195.

⁴⁹ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 343–345.

⁵⁰ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 199.

⁵¹ *Ten pat.*, 197.

lop praėjus, galop pranykus, bet vienasyk <...> pasibaigs, pagaliau praslinks. Ar naktis *praeina*, ar *baigiasi*, *praslenka*, ar galų gale *pranyksta*, nėra didelio skirtumo, tik šiokie tokie niuansai: nelabai tinka veiksmažodis *pranykti*, nes nykimo reikšmės nėra ir originale, o apie naktį dažniausiai sakoma, kad ji *praeina*, *baigiasi*, ir poetiškiausias šiuo atveju veiksmažodis yra *praslinkti*. Apskritai šis kulminacinis eilėraščio vaizdas vertėjų perteiktas poetiškai, išraiškingai, nors (tai minėta analizuojant kitas vertimų vietas) vertėjai renkasi skirtingas sintaksines konstrukcijas, skirtingą žodyną. Tačiau tai nėra skirtumai tikrąja šio žodžio reikšme, tai veikiau sinoniminiai pasakymai ir sinoniminiai vertimai, dar kartą įrodantys, kad tobulo vertimo nėra, ir galimi keli lygiaverčiai vertimų variantai. Pastebėta keletas neatitikčių: ketvirtame vertime *naktis be žiedo*, o juk žodis *žiedas* turi ne vieną reikšmę, ir išskyla klausimas, be kokio žiedo (originalė pasakyta *be gėlių*). Be to, *suduš visų vaikystės lūkesčių giesmė*, originalė apie jokių lūkesčius neužsimenama, tai yra *visų vaikystės aušrų giesmė*. Be jokios abejonės, *sudūžta vaikystės daina*, *vaikystės rytų*, kai dar nebuvo galvojama apie meilę, blogį ar mirtį, todėl teigti, jog šis vertimas iškraiपो prasmę, nederėtų. Tačiau yra du rytai – tas rytas rasantam slėny, kuris suskyla tarsi milžiniškas krištolas, ir drauge su juo vaikystės rytų daina, todėl išnykus vaikystės rytų, vaikystės aušrų leksemoms, suardoma ryto, kaip visa ko pradžios, izotopija.

Be gražiai lietuviškai skambančių vertimų vietų, adekvačiai perteikiančių originalą, yra ir neaiškių, originalą tekstą komplikuojančių segmentų ir klaidų. Nors apie

klaidas analizuojant tokio lygio vertimus tarsi ir nederėtų kalbėti, tačiau versdami šį eilėrašį vertėjai klaidų tikrai neišvengė, ir tos šiurkštokos klaidos kenkia suvokti visą versto tekstą ir galbūt jo interpretacijai.

Jau eilėrašio pradžia pateikia pirmą staigmeną: dviejuose iš keturių vertimų čia padaryta klaida. Dėl pirmoje kūrinio eilutėje padarytos klaidos pati eilėrašio pradžia tampa nesuprantama: originalė lyrinis subjektas kreipiasi į merginą, teigdamas, kad pažįsta tą mergaitę jau dešimt metų *šioje žemėje, pakibusioje tyloje*. Ši teksto dalis originalė išskirta kableliais: *Je te connais déjà depuis quelque dix ans, sur la terre suspendue dans le silence*⁵². Trečiame ir ketvirtame vertimuose ji taip ir perteikta: *tave pažįstu žemėj, apgloboj tylos*⁵³; *pažįstu aš tave <...> šitoj žemėj, pakibusioj tylumoje*⁵⁴. Dalyvinė originalo konstrukcija, išliekanti abiejuose vertimuose, aiškiai apibūdina žemę, juolab kad toliau lyrinis subjektas kalba apie kosmosą, kurio tylų skriejimą jis stebi savyje. Pirmame ir antrame vertimuose virš žemės pakibusi eilėraštyje yra mergaitė: *tave pažįstu <...>, pakibusią ant žemės tyloje*⁵⁵; *pažįstu tave, pakibusią tyloje viršum žemės*⁵⁶. Lieka visiškai neaišku, kodėl ta mergaitė pakibusi virš žemės. Be to, lyrinis subjektas teigia pažįstas ją jau dešimt metų – tad skaitytojui belieka įsivaizduoti tą mergaitę visus dešimt metų kabančią virš žemės, nes

⁵² O. V. de L. Milosz, *Poésies II*, Paris: Editions André Silvaire, 1960, 136.

⁵³ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 196.

⁵⁴ *Ten pat*, 198.

⁵⁵ *Ten pat*, 194.

⁵⁶ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 341.

abiejuose minėtuose vertimuose pavartotas veikiamosios rūšies dalyvis *pakibusī*, taikomas mergaitei, o ne žemei, pakibusiai Visatos tyloje, implikuoja būtent tokį suvokimą. Galų gale belieka konstatuoti, kad ši teksto vieta pirmame ir antrame vertimuose yra visiškai beprasmė.

Baigiantis nakčiai prabudęs lyrinis subjektas stebi savo sieloj nebylų kosmoso skriejimą – grynai Milašiui būdingas įvaizdis, kurio vertimų variantų išsamiau analizuoti nereikia, nes visur jis perteiktas tiksliai. Tik ketvirtame vertime kosmoso skriejimas yra kurtus. Būdvardis *kurtus* reiškia *duslus*, *kimus*, *neskardus*. Jokios nuorodos į kosmoso skriejimo keliamą garsą originale nėra. Veikiau, atvirkščiai, yra nuoroda į garso nebuvimą – *vol muet*.

Dar viena klaida, įvelta pirmame vertime: poetas duoda mergaitei patarimą dirbti ir negundyti baisaus gyvenimo karaliaus, pasaulio keliais važiuojančio dievo. Trijuose vertimuose, išskyrus pirmąjį, to baisaus karaliaus paveikslas perteiktas skirtingomis priemonėmis, tačiau jis išlieka adekvatus originalui: *Neerzink baisaus gyvenimo karaliaus, dievo, be atodairos riedančio / Pasaulio keliais, stabo, traiškančio viską vežimo ratais* (antras vertimas)⁵⁷; *Ir nebegundyki nuožmaus gyvenimo valdovo, to negailestingo dievo, judančio / Gyvenimo keliais, to stabo, ratais triuškinančio viską* (trečias vertimas)⁵⁸; *Negundyki baisaus būties karaliaus – nenumaldomam judėjime / Trinkančio vežėčiose pasaulio vieškeliomis dievaičio – stabo* (ketvirtas ver-

timas)⁵⁹, Tik pirmajame vertime dievas ne juda, o tampa *nepermaldaujamu judėjimo dievu*⁶⁰. Originale tai nėra *judėjimo dievas*, o *judantis dievas* (*le dieu dans le mouvement*), gyvenimo karalius, stabas, triukšmingai riedantis gyvenimo keliais.

Poetas nenorėtų palikti šio pasaulio, kurį jis vadina kurtinančiomis galeromis (*assourdissantes galères*) su liūdnu atvaizdu mergaitės, virtusios senute. Antrame, trečiame ir ketvirtame vertimuose galeros taip ir apibūdinamos – ar jos *kurtinančios*, ar *triukšmingos*, nėra skirtumo. Tik pirmame vertime vertėjas pasirenka *gūdaus kalėjimo* variantą. Vis dėlto būdvardis *gūdus* neatitinka triukšmingo pasaulio įvaizdžio, tad netinka – šiuo atveju – ir posakis *gūdus kalėjimas*. Toliau pirmame vertime padaryta labai šiurkšti klaida: originale poetas nenorėtų pabėgti su liūdnu senute virtusios mergaitės paveikslu, o vertime jis to norėtų⁶¹.

Dar viena klaida pirmame vertime aptinkama tose teksto eilutėse, kur lyrinis subjektas kalba apie gailestį: jis nežino, kas nužudė jo širdį, bet mirdama toji širdis (originale – *piktoji*, *le mauvais*) paliko jo kaulams *visą savo tamsiąją gailesčio karalystę*. Vertimas toks: *Nebežinau, kas nužudė man širdį; bet mirdamas piktasis / Pasigailėdamas ar nepaliko mano kaulams savo gedulingos karalystės?*⁶² Iš kur atsiranda *piktasis*? Be to, vertime nepasakoma, kad tasai palikimas esanti *gailesčio karalystė*, o tai yra labai svarbu visam tekstui dėl jau

⁵⁷ *Ten pat*, 341.

⁵⁸ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 198.

⁵⁹ *Ten pat*, 196.

⁶⁰ *Ten pat*, 194.

⁶¹ *Ten pat*, 194.

⁶² *Ten pat*, 195.

minėtos Milašiaus meilės ir gailesčio tematikos. Ketvirtame vertime tai išlaikoma, tik širdis vadinama *šlykščia*: *Jau nežinau, kas bus nužudęs šlykščių mano širdį, / Bet mirdama jinai paliko mano kaulams visą gūdžią savo karalystę – gailesčius*⁶³. Originali širdis yra piktoji, nes ji vis tiek paliko net ir kaulams gailestį, tačiau tas, kas yra *piktas*, nebūtinai turi būti *šlykštus*. *Šlykštus* yra labai stiprus epitetas, pernelyg stiprus, kai lyginama su originalu.

Toji tamsi gailesčių karalystė atneša skausmą, kurio neįmanoma išreikšti. *Šis šauksmas neišreiškiamas. Šioji pikta nakties jėga atneša žmogui / Tyliai ir visa žinančių kančių, kartu su akmenimis tamsiuose pamatų pelėsiuos* (pirmas vertimas)⁶⁴. Šauksmas jau yra išraiška, tad kaip jis gali būti neišreiškiamas? Skausmas ir šauksmas nėra tas pats. Skausmas yra kančia, apie kurią ir kalba lyrinis subjektas. O kodėl jis turėtų šaukti, neaišku. Tebūnie tyli ir visa žinanti kančia, tačiau šiame vertimo variante ji atnešama *kartu su akmenimis*, ir ją atneša *jėga* (originali tai *le mal, blogis, liga*), o tai jau visiškai nebeatitinka originalo prasmės. Kitų vertimų variantai: *Tai nenusakomas skausmas. Tos naktinės negalios įveiktas žmogus / Kenčia, viską suprasdamas, kenčia be žado drauge su pamatų akmenimis tamsos pelėsiuose* (antras vertimas)⁶⁵; *Tai skausmas neapsakomas. Žmogus, susirgęs ta nakties liga, / Kankinasi visa žinąs ir nebylus drauge su pamatų akmenimis, apžėlusiais tamsybių kerpėm* (trečias vertimas)⁶⁶; *Šio sielvarto*

tu niekam neišreikši – tai negalia, nakčia ištikus žmogų. / Kentėk, visažinė ir nebyli, kentėk su pamatų uolom tamsos pelėsiuos (ketvirtas vertimas)⁶⁷. Šie vertimai skiriasi išraiškos priemonėmis, bet nesiskiria savo prasme.

Išanalizavus vertimų tekstus galima konstatuoti, kad leksinių priemonių atranka yra svarbus vertimo adekvatumo veiksnys. Vienas ne visai tinkamai ar netinkamai parinktas žodis, tai būtų veiksmažodis (pavyzdžiui, *ištrykšti*) ar būdvardis (*šlykšti* širdis), ar daiktavardis (*jėga*), ar žodžių junginys (*judėjimo dievas*), gali pakenkti visai tos teksto dalies prasmei, suteikti jai papildomos informacijos ar apskritai ją iškraipyti. Vertimo klaidos gali ne tik iškreipti prasmę, bet ir apskritai ją sunaikinti. Be to, vertimo klaidų poezijos vertime apskritai neturėtų atsirasti: jos veikia tekstą kaip visumą, pakenkdamos visai kūrinio prasmei, nes dėl sunkiai suprantamų ar visai nesuprantamų kūrinio vietų sunkesnis tampa viso eilėraščio skaitymas. Papildoma prasmė, paprastai atsirandanti dėl papildomos informacijos, padidina teksto interpretavimo galimybes – vertime to neturėtų būti. Kita vertus, ne visada kiekvienas žodis yra nepaprastai svarbus. Juk grožinės literatūros, ir ypač poezijos, vertimuose yra praleidimų, pakeitimų, kurie gali būti kompensuojami vėliau. Eilėraštis, garsinis jo skambesys, jo įvaizdžiai yra ir liks subjektyvūs ir skaitytojui, ir vertėjui. Vienintelė išvada, kurią būtų galima daryti drąsiai ir be išlygų – vertimo kalba turi būti aiški, o jeigu lieka atviri keliai įvairiems suvokimams ir įvairioms inter-

⁶³ *Ten pat*, 197.

⁶⁴ *Ten pat*, 195.

⁶⁵ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1981, 343.

⁶⁶ Oskaras Milašius, *Poezija*, Vilnius: Vaga, 1996, 199.

⁶⁷ *Ten pat*, 197.

pretacijoms, jie turi būti palikti logiškai ir motyvuotai. Poezija turi savą logiką – kaip ir kiekvienas meno kūrinys, ji mums kažką sako, kažką nori pranešti.

Apskritai galima konstatuoti, kad Milašiaus eilėraščio „Talita Cumi“ ver-

timuose nemažai prancūzų kalbos supratimo ir žodžių prasmės perteikimo klaidų, nors visi keturi šio eilėraščio vertėjai (Indriliūnas, Petrauskas, Šiugždinis ir Vaičiulaitis) mokėjo prancūzų kalbą ir daug vertė.

Priedas

Talita Cumi

Je te connais déjà depuis quelque dix ans, sur la terre suspendue dans le silence,
Enfant du destin; et c'est ta pauvre image qui toujours m'apparaît la première
Dans la lucidité de mes réveils du déclin de la nuit,
Quand, suivant en esprit le Cosmos dans son vol muet,
Tout à coup je sens l'univers s'engouffrer en moi comme aspiré par le vide de tous ces jours.
Je suis alors comme une chose en feu sur le fleuve dans la nuit d'été
Et la clef de soleil est sous ma main, qui ouvre les Réels miroitant d'un brouillard de vie.
Et certes, un seul mot, et, dans ce pays vrai où j'ai maint serviteur éblouissant
M'apparaîtraient des formes tout autres que la tienne, caillou ramassé ici pour le souvenir.
Mais ne t'ai-je pas aimé d'humilité dans cette toute petite succession de jours?
Je partirai bientôt. O moitié de cœur, moitié de cœur jetée
Dans la boue et le froid et la pluie et la nuit de la ville!
O mon apprivoisé menacé par l'hiver!
Ecoute-moi. Ouvre tout grand ce quelque chose en toi que tu ne connais pas,
Et tâche, quoi qu'il advienne, tâche de retenir en ta minuscule mémoire
Ce conseil d'un qui a mûri avec l'ortie dans le long et torride été de l'amertume :
Travaille!
Ne tente pas le roi terrible de la vie, le dieu dans le mouvement
Impitoyable des routes du monde, l'idole dans le charriot aux roues broyeuses.
Travaille, enfant! Car tu es condamnée, frêle, à vivre longtemps
Et je ne voudrais pas m'enfuir de ces assourdissantes galères
Avec la pauvre image de ce que tu seras un jour :
Une petite enfant tout à coup devenue petite vieille,
Avec d'amers cheveux blancs sous le châle, je ne sais dans quel aigre et noir faubourg
Et seule sur la berge avec le fleuve, un ballot de terreur
Sur le dos, sœur des humides pierres et des grands, grands arbres nus.
Epargne-moi cela. Car je serai affreusement absent, réveillé pour toujours
Dans l'un des deux Royaumes, je ne sais lequel, le ténébreux,

Je le crains, car il y a en moi quelque chose qui brûle d'un feu bas et jugé.
Et je te le dis bien, passereau de misère, tu seras seule dans cette vie atroce
Comme vers le petit jour avare et blême de la Seine
De tous abandonné, le signal rouge et vert.
Je ne sais plus qui a tué mon cœur ; mais n'a-t-il pas en mourant, le mauvais,
Légué toute sa royauté funèbre de compassion à mes os?
Enfant!
C'est une douleur que l'on n'exprime pas. L'homme atteint de ce nocturne mal
Souffre, omniscient et muet, avec les pierres des fondements dans la moisissure des ténèbres.
Je sais bien que c'est Lui, Lui dont le nom secret est : Le Séparé-de-Lui-même
Qui souffre en nous : et que lorsque sera enfin passée
La nuit sans fleurs et sans miroirs et sans harpes de cette vie, un chant
Vengeur, un chant de toutes les aurores de l'enfance
Se brisera en nous ainsi que le cristal immense du matin
Au cri des ailés, dans la vallée de rosée.
Eh oui, je le sais. Mais cette pauvre image de ta vie dans le solitaire avenir, cela
Je ne peux pas le supporter. C'est une véritable frayeur d'insecte en moi,
Un cri d'insecte au fond de moi
Sous les cendres du cœur.

Vertimas Nr. 1

Talita Cumi

Tave pažįstu gal dešimt metų jau, pakibusią ant žemės tyloje,
Likimo kūdiki; ir tavo vaizdas varganas man visados pirmiausia kyła prieš akis,
Manųjų pabudimų skaidrioje šviesoje, baigiantis nakčiai,
Kai savo sieloje sekdamas Kosmosą nebyliai skriejant,
Aš pajuntu staiga visatą grimztant į mane, tarytum traukiamą šitų ilgų dienų tuštumos.
Tada esu lyg daiktas, visas ugnyje, plaukiąs vasaros naktį upe,
Ir saulės raktas yra mano rankose, kurs atveria Realybes, ištryškusias iš būties rūkų.
Tikrai, jei aš ištarčiau žodį, šioje šalyje, kur aš turiu tiek daug apgaulingų tarnų,
Man pasirodytų kiti pavidalai negu tavasis, iškelta atminimui uola;
Bet argi nemylėjau aš tavęs nužeminta meile, šitų mažų dienų eilė?
Aš iškeliausiu tuoj. O, mano širdies dalie, dalie širdies, mestos
Į purvą ir į šaltį, ir į lietu, ir į naktį nešvariam mieste,
O, mano prijaukintoji, grasoma žiemos!
Klausyk manęs. Atverk plačiai tą kažką savyje, ko tu nežinai,
Ir stenkis, kas bebūtų, tu pasistenk išsaugoti savo mažytį atmintį,
Ką pataria tau tas, kuris kaip dilgėlė subrendo ilgoj kartybių vasaros kaitroj.
Dirbk!

Negundyk nuožmaus gyvenimo karaliaus, nepermaldaujamo judėjimo dievo,
To stabo – vežėčiose su visa traiškančiais ratais visuose pasaulio keliuos.
Dirbk, kūdiki! Nes tu esi pasmerkta gyventi ilgai, silpnute,
Ir aš norėčiau išbėgti iš šio gūdaus kalėjimo
Su atvaizdu liūdnu tos, kuria tu tapsi vieną dieną.
Mažytis kūdikis, staiga pavirtęs maža senuke,
Apkartusiais plaukais po skarele, kur nors juodam įrūgusiame priemesty,
Ir vieniša upės pakrantėj, su išgąščio našta
Ant nugaros, sesuo drėgnųjų akmenų ir didelių nuogų medžių.
Palik man tai. Nes aš būsiu baisiai nesantis, ant visados nubudęs.
Vienoje dviejų Karalijų, nežinau kurioj; tamsiosios
Aš bijau, nes manyje yra kažkas, kas dega žema pasmerkimo ugnim.
Aš tau sakau tikrai, tu būsi, kaip pašiuropęs žvirbliūkštis viena žvarbiam pasauly,
Tartum išblyškusiam, šykščiam apyaušry prie Senos
Raudonai žalias signalas, vienas ir apleistas.
Nebežinau, kas nužudė man širdį; bet mirdamas piktasis
Pasigailėdamas ar nepaliko mano kaulams savo gedulingos karalystės? Kūdiki!
Šis šauksmas neišreiškiamas. Šioji pikta nakties jėga atneša žmogui
Tylią ir visa žinančią kančią, kartu su akmenimis tamsiuose pamatų pelėsiuos.
Gerai žinau – tai Jis, kurio slaptasis vardas yra: Atskirtasis nuo savęs Paties,
Jis kenčia mumyse: ir tuomet, kai bus galop praėjusi,
Be veidrodžių, gėlių, be arfų skambesio gyvenimo naktis,
Kerštinga daina, visų vaikystės dienų daina,
Suduš mumyse kaip didžiulis ryto kristalas,
Sparnuočiams klykiant, rasos slėnyje.
O taip, aš tai žinau. Bet tavo gyvenimo liūdno paveikslo vienišoj ateity – aš jo
Pakelti negaliu. Tai tikras vabzdžio išgąstis yra many,
Vabzdžio riksmas mano gelmėje
Po širdies pelenais.

Vertė Mamertas Indriliūnas

Vertimas Nr. 2

Talita Kumi

Jau gal dešimt metų, kai pažįstu tave, pakibusią tyloje viršum žemės,
Lemties vaike; nelaimingas tavo paveikslas visada man rodosi pirmiausia,
Blaivia galva pabundant į nakties pabaigą,
Kai, mintyse sekdamas nebylų Kosmoso skrydį,
Staiga pajuntu, kaip visata įsiveržia į mane, lyg visų tų dienų tuštumos traukiama.
Tuomet esu lyg degantis daiktas upėje vasaros naktį,
Ir saulės raktas man po ranka, jis atveria spinduliuojančią gyvenimo ūkanų Tikrovę.

Ir iš tiesų šiame tikrame krašte, kur turiu nemaža nuostabių tarnų,
Man pasirodytų visiškai kitokie pavidalai negu tavasis, akmenėli, šičia pakeltas atminimui.
Bet argi nemylėjau tavęs nuolankiai šioje mažytėje dienų sekoje?
Netrukus aš išvyksiu. O puse širdies, puse širdies, išmesta
Į purvą ir šaltį, ir lietu, ir miesto naktį!
O mano jaukintini, žiemos gąsdinamas!
Klausykis. Plačiai atverk savyje tai, ko nepažįsti,
Ir stenkis, žūt būt stenkis išsaugoti savo menkutėje atmintyje
Šį patarimą, kurį tau duoda žmogus, subrendęs drauge su dilge ilgą ir alsią kartėlio vasarą:
Dirbki!
Neerzink baisaus gyvenimo karaliaus, dievo, be atodairos riedančio
Pasaulio keliais, stabo, traiškančio viską vežimo ratais.
Dirbki, vaike! Nes tu, gležnoji, pasmerkta ilgai gyventi,
Ir aš nenorėčiau pabėgti nuo tų kurtinančių galerų,
Prieš akis turėdamas apgailėtiną paveikslą – tave tokią, kokia kada nors būsi:
Mergaitė, staiga pavirtusi maža senute,
Su gailiais žilais plaukais po skepeta, nežinia kokiam niauriam ir tamsiam priemiestyje,
Vienai viena ant upės kranto, su siaubo ryšeliu
Ant pečių, drėgnų akmenų ir didelių, didelių nuogų medžių sesuo.
Apsaugok mane nuo to reginio. Nes jausiuos be galo toli, pažadintas visiems laikams
Vienoje iš dviejų Karalysčių, nežinau kokioje, tamsiojoje,
Aš jos bijau, nes manyje kažkas dega niekinga, pasmerkta liepsna.
Tikrai sakau, vargo žvirbleli, tu būsi vieniša tame kraupiam gyvenime
Kaip raudonas ir žalias visų apleistas žibintas šykščiu ir blyškiu, Senos apyaušriu.
Nebežinau, kas nužudė mano širdį: tik ar ji, nelemtoji,
Mirdama nepaliko visos savo gedulingos gailėsčio karalystės mano kaulams? Vaike!
Tai nenusakomas skausmas. Tos naktinės negalios įveiktas žmogus
Kenčia, viską suprasdamas, kenčia be žado drauge su pamatų akmenimis tamsos pelėsiuose.
Puikiai žinau, jog tai Jis, Jis, kurio vardas: Atsiskyręs Pats nuo Savęs,
Jis, kuris kenčia mumyse; ir kai pagaliau pralinks
Šio gyvenimo naktis be gėlių ir be veidrodžių, ir be arfų,
Keršto giesmė, visų vaikystės aušrų giesmė
Suduš mumyse kaip neapžvelgiamas rytmečio kristolas
Rasos slėnyje, krykščiant sparnuočiams.
O taip, aš tai žinau. Bet tas apgailėtinas tavo gyvenimo vaizdas, tavo vienišos ateities vaizdas,
Man nepakenčiamas. Tai tikras vabzdžio siaubas manyje,
Vabzdžio riksmas manyje
Po širdies pelenais.

Vertė Valdas Petrauskas

Talita Kum

Pažįstu aš tave jau dešimt metų šitoj žemėj, pakibusioj tylumoje,
Likimo kūdiki; ir tavo liūdnas atvaizdas iškylo prieš mane pirmiausia
Ryšiojoj mano prabudimų šviesoje, kada naktis jau baigias,
Kai mintimis aš Kosmosą stebėdamas jo skrydy nebyliam
Staiga juntū visatą grimztant manyje, lyg siurbiamą visų dienų bedugnės.
Tada esu lyg vasaros naktį virš upės degantis koks daiktas.
Čia pat yra ir saulės raktas, atveriantis man visas Realybes, nušvitusias gyvenimo rūke.
Ir iš tiesų tereikia vieno žodžio tam, kad realiam pasaulyje, kuriam turiu nuostabų nebe vieną
ištikimą draugą,
Tuoį apsiųreikštū man kitokios formos negu tavo, akmenėli, šioje vietoje pakeltas atminimui.
Bet ar tavęs nuolankiai nemylėjau aš per eilę skubančių dienų?
Netrukus išvykstu. O tu, širdies dalie, širdies dalie,
Į miesto naktį, purvą, šaltį, lietų numesta!
O mano prisijaukintoji, kuriai gresia artima žiema!
Tu paklausk manęs. Savy atskleisk, ko nežinai pati,
Ir pabandyk, kas beįvyktų, atminty trumpoj išsaugot patarimą
Žmogaus, kuris drauge su dilgėle subrendo sielvarto ilgojoj vasaros kaitroj:
Dirbk!
Ir nebegundyki nuožmaus gyvenimo valdovo, to negailestingo dievo, judančio
Gyvenimo keliais, to stabo, ratais triuškinančio viską.
Vaikeli, dirbk! Nes tu, nors ir silpna, bet pasmerkta esi ilgai gyventi.
Aš nenorėčiau pasitraukti iš triukšmingųjų galerų,
Liūdnai įsivaizduodamas, kuo tapsi vienądien:
Maža mergaitė, virtusi staiga mažąja senele
Šiurkščiais žilais plaukais po skarele, net nežinau, kuriam iš priemiesčių tamsių
Vienų viena ant upės kranto ir su siaubo ryšuliu
Ant nugaros, o tu, drėgnųjų akmenų, aukštų belapių medžių sese.
Tu išvaduo k mane nuo šito reginio. Nes būsiu aš siaubingai nesantis, visiems laikams prikeltas
Vienoj iš dviejų karalysčių, nežinau kurioj, bijau,
Kad tamsioje, nes manyje kažkas dar nešvaria ir pasmerkta ugnim liepsnoja.
Taigi, skurdus žvirbleli, aš sakau, kad liksi tu viena šiame žiauriam gyvenime,
Kaip tas virš Senos blausiai dienai auštant jau visų apleistas žalias ir raudonas žiburys.
Aš nežinau, kas mano širdį numarino; bet ar mirdama jinai, žiaurioji,
Paveldėt mano kaulams nepaliko dar užuojautos visos patamsių karalystės? O vaikeli!
Tai skausmas neapsakomas. Žmogus, susirgęs ta nakties liga,
Kankinasi visa žinąs ir nebylus drauge su pamatų akmenimis, apžėlusiais tamsybių kerpėm.
Gerai žinau, tai Jis. Tai Jis, jo vardas – paslaptis: tai Atskirtasis nuo Paties savęs
Kankinas mumyse; bet vienąsyk
Naktis be veidrodžių, gėlių ir arfų pasibaigs. Tada daina

Kerštingoji, daina visų aušrų vaikystės, mummyse suduš,
Kaip dūžta milžiniškas rytmečio kristalas,
Sparnuočių klyksmo palydėtas, rasoj paskendusiam slėny.
O taip, aš tai žinau. Bet liūdno vaizdo tavo vienišo gyvenimo ateityje –
Štai ko aš negaliu pakelti. Tai tikroji vabzdžio baimė manyje,
Tai vabzdžio riksmas mano gelmėse,
Po pelenais širdies.

Vertė Vaclovas Šiugždinis

Vertimas Nr. 4

Talita Kumi

Likimo kūdiki, gal dešimt metų jau tave pažįstu žemėj, apglobtoj tylos,
Ir visados pirmiausia man pasirodo tavo vaizdas,
Kai besibaigiant nakčiai aiškiaregis aš budžiu
Ir, dvasioje lydėdamas kurtų Kosmoso skriejimą,
Ūmai aš pajuntu, kaip griūva visata manin, lyg siurbiamo dienų visųjų tuštumos.
Tada esu kaip upėj suliepsnojęs daiktas vasaros nakčia,
O saulės raktai esti mano rankoje, kuri atrakinėja
Iš šio gyvenimo rūkų žioruojančias Tikroves.
Ir iš tiesų, pakaktų vieno mano žodžio, kad anoj tikros būties šaly, kur daugelį turiu žvalių tarnų,
Išvysčiau visiškai kitus pavidalus nei tu,
Atsiminimams čia nuo vieškelio pakeltas akmenėli!
Bet ar nužemintai tavęs aš nemylėjau trumputėlėje dienų eigoj?
Netrukus išeinu. O perplėšta širdie,
Į miesto purvą numesta, į žvarblą, lietu ir naktis!
Buvai prijunkus prie manęs – ir vėl žiema tau gresia!
Klausykis mano žodžių tau. Plačiai atverki tą kažkokį ženklą tavyje, kurio net tujen nepažįsti,
Ir norint kažin kas ištikty, stenkis savo smulkučiukėj atminty išsaugoti,
Ką tau byloja tas, kuris ilgoj, sausros nuniokiotoj kartybių vasaros kaitroj subrendo su dilge:
Plušėk!
Negundyki baisaus būties karaliaus – nenumaldomam judėjime
Trinkančio vežėčiose pasaulio vieškeliais dievaičio – stabo.
Plušėk, vaikel! Nes, tokia gležna, esi ilgai gyventi pasmerkta,
Ir nenorėčiau pasitraukt iš šių kurtinančių galerų
Su tuo gailiu vaizdu, kuo tujen vieną dieną būsi:
Maža mergytė, taip staiga pavirtus maža sene,
Žilais, nušiusiais plaukais, su skarele, kažkur tamsiam apgaižusiam priemiesty,
Ar vieniša pakriaušėje prie upės, su šiurpia našta ant strėnų,
Sesuo drėgnųjų akmenų ir didelių, belapių medžių!
Tu pagailėk manęs! Juk žiauriai pasigesi, kai manęs nebus:

Jau amžinai budėsiu vienoje iš dviejų Karalysčių, nežinau katroj –
Bijausi, kad tamsybėse, nes manyje kažkas rusena pasmerkta, žema ugnim.
Kalbu aš tau, skurdžių dienų žvirbluoti: būsi vieniša šioj nuožmioj gyvatoj,
Tarytumei anas visų pamirštas, raudonas, žalias žiburys prie Senos,
Kai brėkšta apsiblaususi, šykšti diena.
Jau nežinau, kas bus nužudęs šlykščią mano širdį,
Bet mirdama jinai paliko mano kaulams visą gūdžią savo karalystę – gailėsčius. Vaikeli!
Šio sielvarto tu niekam neišreikši – tai negalia, nakčia ištikus žmogų.
Kentėk, visažinė ir nebyli, kentėk su pamatų uolom tamsos pelėsius.
Aš aiškiai suprantu, kad kenčia mumyse Jisai –
Jo vardas slaptas: Atsiskyres nuo Paties savęs.
Ir kai galop jau bus pranykus šio gyvenimo naktis be žiedo, veidrodžio ir kanklių,
Giesmė kerštūnė, visų vaikystės lūkesčių giesmė suduš mumyse,
Kaip suklegėjus paukščiams skilsta begalinis rytmečio krištolas
Rasotam klony.
Aš visa tai žinau. Vienok ano skurdaus paveikslo – tavo vientulystės ateity –
Aš negaliu pakelti. Tai lyg siaubo apimtas vabzdys many,
Tai vabzdžio rėksmas mano sieloj
Po pelenais širdies.

Vertė Antanas Vaičiulaitis

LES TRADUCTIONS DU POÈME « TALITA CUMI » D'OSCAR MILOSZ : LE CHOIX DES ÉQUIVALENTS DES UNITÉS LEXICALES

Liucija Černiuvienė

R é s u m é

Dans le présent article sont analysées quatre traductions en lituanien du poème « Talita Cumi » d'Oscar Milosz. Au début de l'article sont présentés le concept de l'amour dans les œuvres d'Oscar Milosz ainsi que le contexte du poème dont les traductions seront analysées. Ensuite on se concentre surtout à la traduction de certaines unités lexicales qui jouent un rôle important pour toute l'œuvre en analysant également tous les passages traduits dans lesquels ces unités s'insèrent. On a constaté que même la traduction d'un mot pouvait avoir une importance

considérable pour tout le texte traduit. On est arrivé aux conclusions suivantes : les traductions du dit poème deviennent parfois plus lourdes de sens que l'original, et plus de possibilités d'interprétation s'ouvrent aux lecteurs. Vu que la lecture d'un poème est déjà une interprétation de chaque lecteur, de telles techniques de traductions ne peuvent pas être toujours justifiées. On a en outre constaté un nombre assez important de fautes de traduction, ce qui fait la lecture du texte traduit encore plus difficile.

Gauta 2013-10-07

Priimta publikuoti 2013-10-28

Autorės adresas:

Vertimo studijų katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius

El. paštas: liuce@hotmail.com